

Kėdainiečių vyrų įvardijimo tendencijos XVIII a. Kėdainių istorijos šaltiniuose

Alma RAGAUSKAITĖ

Lietuvių kalbos institutas

Įvadas

Apie Lietuvos miestiečių senąją įvardijimo sistemą rašyta nedaug. Pirmiausia Vaclovas Biržiška sudarė išsamų registrą, kuriame surašyti Lietuvos studentai, baigę XIV–XVIII a. užsienio universitetus. Šioje rodyklėje užfiksuota atvykėlių iš Kėdainių, Kauno, Vilniaus ir kitų miestų (Biržiška 1987: 37–163). Petras Jonikas surinko Lietuvos jaunuolių, studijavusių XV–XVIII a. Vakarų Europos universitetuose, įvardijimus. Minimų absolventų bei jų palydovų sąrašė pasitaikė įtakingų ir žymių šeimų — savivaldos institucijų pareigūnų, turtingų pirklių palikuonių (Jonikas 1973: 203–210). Abiejuose veikaluose aptartos būdingiausias miestiečių įvardijimo ypatybės, bet nepristatyta atskirų miestų gyventojų antroponiminė sistema.

XVII a. pradžios Vilniaus Šv. Jono bažnyčios santuokų bei krikšto registracijos knygos dažniausiai tėra tik jaunojo, jaunosios, liudininkų (santuokos įrašuose), krikštijamų vaikų, tėvų ir krikštatėvių (krikšto įrašuose) vardai ir juos patikslinantys prievardžiai, tėvavardžiai, pravardės, paveldimi antroponimai. Vilniečių vyrų vardai rašyti lenkų arba lotynų kalba. Skaičiuojant krikšto vardus ir prievardžius, abiejose metrikų knygos surasta apie 70–80 tūkstančių asmenvardžių. Iš visų prievardžių užrašymai su amatų pavadinimais sudaro 20 %. Kitokios kilmės prievardžių yra apie 30 %. Jie labai įvairūs, tačiau anuomet Vilniuje dažniausiai buvo vartojami patronimai (Zinkevičius 1977: 39, 47). XVII a. pabaigos — XVIII a. Vilniaus gyventojų įvardijimai visai neanalizuoti, nors apie jų tyrimo poreikį buvo rašyta (min. veik., 243). Todėl iš 1661–1795 m. Vilniaus naujųjų miestiečių

ir jų laiduotojų sąrašo buvo atrinkti lietuvių dvikamieniai asmenvardžiai, šių antroponimų trumpiniai ir išsamiai aptarti jų įvairuojančio įvardijimo ypatumai. Viena svarbiausių šio varijavimo priežasčių buvo ta, kad ano meto vilniečių antroponimai buvo smarkiai slavinami: lietuviškos tėvavardinės priesagos raštininkų keičiamos slaviškėmis (Sinkevičiūtė, Račickaja, 2014: 300–310; Sinkevičiūtė, 2016: 226–230).

Išsamiai išanalizavus 3 705 XVI–XVIII a. Kauno gyventojų vyrų įvardijimo sistemą, buvo išskirtas dažniausias dvinaris užrašymo būdas — vardu ir pavarde ar jos funkcijas atliekančiu antroponimu (XVI a. — 92,07 %, XVII a. — 86,96 %, XVIII a. — 82,28 %). Kiti įvardijimo modeliai retesni: vardas, tėvavardis ir pavardė (XVI–XVII a.); aprašomasis įvardijimo būdas (XVI a. ir XVII a. pradžioje). XVI–XVIII a. Kauno miesto elitas, pirkliai, meistrai ir amatininkai turėjo krikščioniškus vardus. XVII–XVIII a. dalis miestiečių (dažniausiai aukštuomenė, miesto valdžios nariai ir Kaune gyvenę vokiečiai) buvo vadinami dviem krikščioniškais vardais (Ragauskaitė 2005: 33–42).

Iš 1599–1621 m. Joniškio krikšto metrikų knygos atrinkti joniškėčių vyrų 168 dvinariai įvardijimai, išsamiai išanalizuoti darybos aspektu. Be kita ko, buvo nustatyta, kad šių įvardijimų pirmieji nariai — tai krikščioniški vardai. Vartotos įvairios jų formos (ilgosios tradicinės, trumpiniai ir jų deminutyviniai vediniai). Krikšto įrašų formulės nebuvo nusistovėjusios, jų rašymo tvarka metams bėgant keitėsi ir įvairavo. Dalyje knygos rašyti tik asmenų vardai, nerašomi jų antrieji įvardijimo nariai (nuo 50–188v lapo), o būtent nuo 1604–1616 m. (Ragauskaitė 2019a: 179–181, 187; 2021a: 7–9).

XVII–XVIII a. Kėdainiai buvo daugiareligis ir daugiatautis miestas (žr. Žirgulis 2005a: 179; Ragauskaitė 2016: 47–49; 2017a: 113–115; 2017b: 54–56; 2018b: 175–177). Norėdamas pagyventi prekybą, amatus ir būdamas aktyvus reformacijos šalininkas, Kristupas Radvila siekė, kad Kėdainiuose gausiai apsigyventų šios religijos sekėjų (Tworek 1969: 213). Jis pastatė reformatams dvi šventyklas, įkūrė mokyklą, aprūpino knygomis (Šinkūnas 1928: 18). XVII–XVIII a., be lietuvių ir lenkų, mieste dar gyveno žydų, vokiečių ir škotų (Tworek 1966: 193). Štai „Toki tatai municipalė Kėdainių miesto istorija: jis gyvenamas buvo daugiausiai škotų, vokiečių, žydų ir vietinių gyventojų — lietuvių“ (Šinkūnas, min. veik., 21). Mieste buvo katalikų, evangelikų reformatų, evangelikų liuteronų, judėjų ir šiek tiek stačiatikių (Žirgulis 2005b: 226). Nuo 1731 m. Kėdainiai perėjo į kunigaikščių Radvilų katalikiškos Nesvyžiaus šakos rankas (Tyla 2002: 18). „Taip daugiau nei

šimtą metų buvusioje reformatų tvirtovėje prasidėjo katalikybės restauracija“ (Žirgulis 2002b: 26).

Šio straipsnio tikslas — išnagrinėti Kėdainių gyventojų (daugiausia lietuvių bei sulenkėjusios miesto visuomenės dalies) įvardijimo polinkius svarbiausiu XVIII a. pavardžių susidarymo laikotarpiu, nustatyti, kokie veiksniai turėjo įtakos jų įvardijimo tipų formavimuisi ir apibūdinti kėdainiečių dvinario įvardijimo modelio (vardu ir pavarde) raidą.

Šio straipsnio uždaviniai: 1) nurodyti svarbiausius miestiečių užrašymo būdus; 2) aptarti Kėdainių gyventojų vardus (pirmuosius dvinarių įvardijimų narius) kilmės aspektu; 3) išskirti produktyviausias antrųjų dvinarių įvardijimų narių (pavardžių) priesagas; 4) rekonstruoti pavardes, kurios rankraščiuose užfiksuotos be slaviškos kilmės priesagų.

Antroponiminė medžiaga straipsniui surinkta iš XVIII a. privataus¹ Radvilų miesto istorijos šaltinių². Išliko 24-ios unikalios 1623–1806 m. Kėdainių aktų knygos. Šiuose dokumentuose rašoma apie įvairius magistrato sprendimus, miestiečių skolas ir finansinius reikalus (nekilnojamo turto pirkimo ir pardavimo sutartis, turto inventorius, dovanojimus). Čia taip pat įrašyti cechų nuostatai, teismui įteikti nukentėjusių asmenų skundai ir nagrinėtų bylų protokolai, gyventojų testamentai ir kt. (Žirgulis 2002b: 24). Magistrato sesijų, posėdžių ir tarėjų teismo protokolų knygos išlikusios nuo 1759 m. Tai keli (1759–1763 m., 1767–1773 m., 1777–1792 m.) protokolų rinkiniai (Tyla 2000: 65; 2002: 27). Miestų aktų knygas tvarkę raštininkai turėjo sudarytus įvairius registracijos formulių rinkinius (Jablonskis 1979: 222). Suskaičiuota net 17 šiuos dokumentus rašiusių raštininkų (Tyla 2000: 73–75). Buvo peržiūrėtas Kėdainių Šv. Jurgio parapiinės bažnyčios archyvas, kuriame surasta 1752–1799 m. Kėdainių krikšto metrikų knyga. Prireikus fragmentiškai pateikiama ir šio bažnytinio šaltinio antroponiminės medžiagos. Išsamiam tyrimui atlikti pasirinkti šaltiniai, kuriuose užtektinai informacijos apie visus miesto visuomenės grupes ir sluoksnius.

Klasifikuojant ir analizuojant surinktus XVIII a. kėdainiečių lietuvių istorinės antroponimijos duomenis, taikomi šie pagrindiniai, įprasti istorinės antroponimikos darbam, metodai: aprašomasis, lyginamasis ir

¹ „Lietuvos valstybėje tai buvo Biržai, Kėdainiai, Kretinga, Nesvyžius, Skuodas, Sluckas, Medininkų (Žemaičių) vyskupų miestas Varniai“ (Kiaupa 1998: 171).

² Istorijos šaltinių sąrašas pateiktas straipsnio pabaigoje.

rekonstrukcinis (Ragauskaitė 2005: 31; 2019a: 179; 2020: 116). Taip pat išskiriami dažniausi įvardijimo modeliai, nustatomas skirtingų grupių (patronimų ir nepatroniminės kilmės) kiekybinis santykis (proporcijos). Iš minėtų XVIII a. Kėdainių miesto istorijos dokumentų surinkti 362³ kėdainiečių įvardijimai. Skaičiuoti įvairūs antroponimų formų variantai (su skirtingomis priesagomis, galūnėmis).

1. Vyrų vardai

Magistrato teisme vyrai apibūdinami kaip savo žmonų globėjai, įgaliojiniai, atstovai. Pagal to meto teisines nuostatas būdavo atstovaujama ne tik sutuoktinei, bet ir motinai, seseriai, uošvei, žmonos netekėjusioms seserims. Moteris buvo globojama vyro (tėvo, sutuoktinio, brolio), kuris ją lydėdavo į teismą arba jos vardu dalyvaudavo teismo procese (Karpavičienė 2001a: 18–26; 2001b: 5–19; 2005: 42–44; Ragauskaitė 2005: 33; 2021b: 8–10). Dėl šių priežasčių vyrų užrašymų XVIII a. tiriamuose dokumentuose yra kur kas daugiau negu moterų. XVIII a. Kėdainių aktų knygose miestiečius padeda identifikuoti įrašų kontekstas, pvz.: 1739 *Jerzy Andzielewski Lawnik Magdeburj Kieidanskiey* KAK₂ 174⁴, 1761 *Iozeff Astafowicz Obyw(atel)*⁵ *Miasta Kieydan* KAK₁₀ 40, 1774 *Uzcziwy Jerzy Brzozowski Obywatel Kieydan(ski)* KAK₁₇ 38, 1778 *Adam Garszewski Obyw(atel) Kejd(anski)* KAK₁₈ 98, 1704 *Pana Piotra Gęsiowskiego Obywatela Miasta Kieydan* kilm. KAK₃ 3, 1795 *Bartłomieiowi Gonszewfkiewi <...> Obywatelowi Kieydanskiemu* naud. KAK₂₄ 26v, 1796 *Jerzemu Gościewiczowi Obyw(atelowi) Kieydan(skiemu)* naud. KAK₂₄ 80, 1787 *Uzcziwy Mikołay Haydukiewicz Obyw(atel) Kiejdan(ski)* KAK₂₂ 120, 1761 *Za Szafarza Mieyskiego Uzcziwy Iozeff Iankowski* KAK₁₀ 87, 1759 *Pana Kazimierza Iasolowicza Lawnika* kilm. KAK₉ 102, 1704 *Pana Matthiasza Ierczewskiego Obywatela Kieydanskiego* kilm. KAK₃ 3, 1770

³ 1700–1721 m. vyko Šiaurės karas, 1708–1711 m. siautė maras, 1774 m. ir 1781 m. Kėdainius nusiaubė gaisrai. Šios nepalankios istorinės aplinkybės turėjo neigiamos įtakos miesto ekonominei ir demografinėi padėčiai. Todėl XVIII a. Kėdainių gyventojų skaičius sumažėjo (Žirgulis 2005: 180, 184).

⁴ Visi antroponimai yra metrikuoti. Prie kiekvieno jų pažymėti metai, kuriais asmenvardis buvo užfiksuotas, istorijos šaltinio santrumpa ir lapo (puslapio) numeris. Perteikiant kėdainiečių antroponimus, stengiamasi išsaugoti jų originalią rašybą, kitaip nei istorijos šaltinių publikavimo tradicijoje (plg. Lepszy 1953; Wolff, 1957: 155–181).

⁵ Istorijos dokumentuose užfiksuotos abreviatūros pildomos. Priešas nurodomas skliaustuose.

Uzcziwy Marcin Jackiewicz Obywatel Kieydanski KAK₁₀ 53, 1780 *Uzcziwy Adam Jankowski Obyw(atel) Kieyd(anski)* KAK₂₀ 62, 1739 *Stanisław Łapinski Obywatel Kieydanski* KAK₂ 95, 1792 *Honestus Ignatius Mackiewicz Incola Cajodun(ensis)* KAK₂₃ 25, 1790 *Maciey Matukiewicz Obyw(atel) Kieydan(ski)* KAK₂₁ 116v, 1767 *Bałtromieja Micewicza obyw(atela) Kieyd(anskiego)* kilm. KAK₁₅ 39, 1778 *Uzcziwy Franciszek Miescichowski Obyw(atel) Kieyd(anski)* KAK₁₈ 93, 1796 *P(an) Paweł Pukiński Obyw(atel) Kieydan(ski)* KAK₂₄ 96v, 1762 *Iana Sampayłowicza Obywatela Kieydan(skiego)* kilm. KAK₁₀ 157, 1790 *Honestus Matthias Skrandowski incola Cajodun(ensis)* KAK₂₁ 121, 1768 *z Utsciwym Stefanem Słyżkiewiczem Obyw(atelem) Kieyd(anskim)* įnag. KAK₁₅ 50, 1781 *Uzcziwy Szymon Styszkiewicz Obyw(atel) Kieydan(ski)* KAK₂₀ 164, 1797 *Ucz(iwy) Michał Sutkiewicz Ob(ywatel) Kieydan(ski)* KAK₂₄ 123v, 1784 *Uzcziwemu Franciszkowi Szachniewiczowi Obyw(atelowi) Kieydan(skiemu)* naud. KAK₂₁ 29, 1797 *P(an) Tomasz Szumski Obyw(atel) Kieydan(ski)* KAK₂₄ 122, 1775 *Pan Kazimierz Tomkiewicz Obywatel Kieyd(anski)* KAK₁₇ 76, 1796 *Pan Michał Wabzdowski Obywatel Kieydanski* KAK₂₄ 58v, 1753 *Uzcziwy Stanisław Waszdowski Mieszczanin y obywatel Miasta Kieydan* KAK₂ 194.

Pirmieji šio dvinario įvardijimo modelio nariai yra krikščioniški vardai. Dažniausiai vartojamos įprastos, tradicinės 42 krikščioniškų vardų formos, perteiktos lotynų ir lenkų kalbomis (dėl šios kilmės vardų žr. Salys 1983: 26–27; Aukštikalnytė, Mickienė 2013: 180–182; Mickienė, Černiauskaitė 2014: 172–174; Ragauskaitė 2018a: 103; 2019a: 180–181; 2020: 117–119; 2021a: 6–9; Mickienė, Petrūnaitytė 2019: 186–188). Tai hebrajiškos, graikiškos, lotyniškos ir slaviškos kilmės vardai (žr. Vanagas 1982: 24; Zinkevičius 2008: 348). Dėmesį patraukia šių vardų grafinių variantų gausa ir įvairovė⁶. Kėdainiečių istorinės vardų lytys dar lyginamos su dabartiniais lietuvių vardais, pvz.: 1759 *Adam* KAK₁₀ 9; 1789 *Adamus* KAK₂₁ 115. Plg. db. v. *Adōmas* (LVKŽ 61); 1704 *Adrianus* KAK₃ 7. Plg. db. v. *Adrijōnas* (LVKŽ 61); 1704 *Alexander* KAK₃ 7. Plg. db. v. *Aleksāndras* (LVKŽ 65); 1704 *Andreas* KAK₃ 3; 1750 *Andrzej* KAK₈ 58. Plg. db. v. *Andriėjus* (LVKŽ 74); 1753 *Antoni* KAK₁₁ 15; 1767 *Antonius* KAK₂ 334. Plg. db. v. *Antānas* (LVKŽ); 1783 *Bałtromeus* KAK₂₁ 6; 1785 *Bałtromieja* kilm. KAK₂₁ 41. Plg. db. v. *Baltramiėjus* (LVKŽ 89); 1775 *Bazili* kilm. KAK₁₇ 75. Plg. db.

⁶ Pateikiamos tik dažniausios vardų grafinės formos. Išsamus jų registras labai išplėstų šio straipsnio apimtį.

v. *Bazīlijus* (LVKŽ 93); 1794 *Benedykt* KAK₂₄ 142. Plg. db. v. *Benediktas* (LVKŽ 95); 1785 *Casimir(us)* KAK₂₁ 46; 1761 *Kazimierz* KAK₂ 58. Plg. db. v. *Kazimieras* (LVKŽ 223); 1706 *Daniel* KAK₃ 13. Plg. db. v. *Daniēlius* (LVKŽ 111); *Dawida* kilm. KAK₅ 33. Plg. db. v. *Dóvydas* (LVKŽ 128); 1732 *Dominik* KAK₆ 17. Plg. db. v. *Dominýkas* (LVKŽ 126); 1762 *Emelianowi* naud. KAK₁₀ 78. Plg. db. v. *Emilijōnas* (LVKŽ 149); 1760 *Filipowi* naud. KAK₁₀ 20; 1756 *Philipo* KAK₁₂ 13. Plg. db. v. *Pilýpas* (LVKŽ 300); 1769 *Franciscus* KAK₂ 335. Plg. db. v. *Pranciškus* (LVKŽ 302); 1774 *Gaspara* kilm. KAK₁₇ 17; 1771 *Gasper* KAK₁₆ 4v. Plg. db. v. *Gāsparas* (LVKŽ 164); 1714 *Georgius* KAK₃ 59; 1753 *Jerzy* KAK₂ 174. Plg. db. v. *Jūrgis* (LVKŽ 215); 1767 *Ignacy* KAK₁₅ 27; 1786 *Ignatius* KAK₂₁ 60v. Plg. db. v. *Ignācijus* (LVKŽ 195); 1780 *Jacobus* KAK₂₀ 38; 1753 *Jakub* KAK₁ 188. Plg. db. v. *Jokūbas* (LVKŽ 207); 1759 *Jan* KAK₁₀ 9; 1706 *Joannes* KAK₃ 11. Plg. db. v. *Jōnas* (LVKŽ 208); 1783 *Josephus* KAK₂₁ 12v; 1794 *Jozef* KAK₂₄ 1. Plg. db. v. *Juōzapas* (LVKŽ 214); 1768 *Karol* KAK₁₅ 33. Plg. db. v. *Kārolis* (LVKŽ 221–222); 1767 *Kaspera* kilm. KAK₁₅ 7. Plg. db. v. *Kāsparas* (LVKŽ 222); 1791 *Krzysztoff* KAK₂₂ 165; 1720 *Krzysztophowi* naud. KAK₃ 100. Plg. db. v. *Krīstupas* (LVKŽ 237); 1775 *Laurentius* KAK₁₇ 100. Plg. db. v. *Laureñcijus* (LVKŽ 241); 1752 *Ławryn* KAK₂ 164; 1774 *Ławrzynowi* naud. KAK₁₇ 27. Plg. db. v. *Laurýnas* (LVKŽ 242); 1730 *Maciej* KAK₂ 64; 1790 *Matthias* KAK₂₁ 12. Plg. db. v. *Motiējus* (LVKŽ 279–280); 1739 *Malcherem* ģinag. KAK₁ 142. Plg. db. v. *Melchiōras* (LVKŽ 268); 1753 *Marcin* KAK₂ 198; 1784 *Martinus* KAK₂₁ 22v. Plg. db. v. *Martýnas* (LVKŽ 264–265); 1773 *Michael* KAK₂ 62; 1744 *Mikołajowi* naud. KAK₂ 113. Plg. db. v. *Mikalōjus* (LVKŽ 270); 1730 *Michał* KAK₂ 62; 1795 *Michallowi* naud. KAK₂₄ 20v. Plg. db. v. *Mýkolas* (LVKŽ 270); 1762 *Nikodem* KAK₁₃ 7. Plg. db. v. *Nikodēmas*, *Nikòdemas* (LVKŽ 288); 1796 *Pawel* KAK₂₄ 96v. Plg. db. v. *Póvilas* (LVKŽ 301); 1792 *Petrus* KAK₂₃ 2; 1776 *Piotr* KAK₁₇ 171. Plg. db. v. *Pētras* (LVKŽ 299); 1725 *Samuelem* ģinag. KAK₄ 138. Plg. db. v. *Samuēlis* (LVKŽ 320); 1761 *Sebastiana* kilm. KAK₁₀ 43. Plg. db. v. *Sebastijōnas* (LVKŽ 325); 1735 *Simon* KAK₂ 87; 1784 *Simonus* KAK₂₁ 23. Plg. db. v. *Simonas* (LVKŽ 329); 1777 *Stanislaus* KAK₁₈ 17; 1739 *Stanisław* KAK₂ 95. Plg. db. v. *Stanislovas* (LVKŽ 335); 1767 *Stefanowi* naud. KAK₂ 332; 1704 *Stephanus* KAK₃ 3v. Plg. db. v. *Stēponas* (LVKŽ 336); 1774 *Tadeusz* KAK₁₇ 28; 1774 *Thadeusza* kilm. KAK₁₇ 24. Plg. sen. v. *Tadaūšas* (LVKŽ 340); 1777 *Thomas* KAK₁₉ 70. Plg. db. v. *Tōmas* (LVKŽ 350); 1761 *Thomaszowi* naud. KAK₁₀ 43;

1780 *Tomaszowj* naud. KAK₂₀ 61. Plg. db. v. *Tamōšius* (LVKŽ 341); 1796 *Wincenty* KAK₂₄ 78. Plg. db. v. *Vinceñtas* (LVKŽ 375).

Aktų įrašai rodo, kad XVIII a. Kėdainių miesto valdžios nariai, turtingesni pirkliai ir amatininkai buvo įvardijami kanoniniais vardais. Tai gali paaiškinti socialinis kultūrinis kontekstas. Istorines deminutyvines vardų formas dažniausiai turėjo miestiečių žemesnių sluoksnių atstovai — miesto samdiniai, tarnai ir kt. Į juos buvo žiūrima atsainiau, todėl jų vardų lyčių vienodumo raštininkai nepaisė (Ragauskaitė 2005: 143).

Ištyrus Kėdainių XVII–XVIII a. istorijos dokumentų įrašus, prieita prie išvados, kad XVII a. pirmoje pusėje miesto aukštuomenė (lietuviai ir sulenkėjusi visuomenės dalis) užrašyta su paveldimais antroponimais (pavardėmis). Antroje šio amžiaus pusėje pavardės įgijo miestiečių luomo vidurinio ir žemesnių sluoksnių asmenys. XVIII a. miesto aktų knygose visi kėdainiečiai užfiksuoti su pavardėmis (Ragauskaitė 2017b: 68–69). Taigi XVIII a. Kėdainių gyventojų vienanariai įvardijimai, antrieji dvinarių įvardijimų nariai — tai susiformavusios pavardės su priesagomis arba be priesagų, kurios toliau nagrinėjamos užrašymo aspektu.

2. Vyrų pavardės

Kaip minėta, XVIII a. istorijos šaltiniuose užfiksuoti 362 miestiečių įvardijimai. Tarp jų daugiausia užrašymų dviem antroponimais, t. y. 336 (92,82 % visų XVII a. įvardijimų). Kėdainių aktų knygų įrašų kontekstas parodė, kad dviem asmenvardžiais daugiausia buvo užfiksuojami ne tik dominuojančio elito atstovai, bet ir didžioji dalis miestiečių luomo vidurinio bei žemesnių sluoksnių atstovų. Antrieji dvinario įvardijimo nariai yra įvairūs (patronimai ir nepatroniminės kilmės asmenvardžiai) (dėl klasifikacijos žr. Ramonienė 1986: 227–229; 1987: 140–143; Čirūnaitė 1999a: 70–72; 1999b: 14–16; 2002: 346–349; 2014: 43–46; 2018: 69–71). XVIII a. kėdainiečių antroponimai suskirstyti į dvi grupes: 1) pavardės, turinčios lietuviškas patronimines priesagas *-aitis*, *-ėnas*, *-(i)onis*, *-(i)ūnas*, priesagą *-eika*, slaviškas tėvavardines priesagas *-evič*, *-ovič* bei lenkiškas *-sk-* tipo priesagas ir 2) pavardės be šių priesagų.

Manoma, kad ne visi antroponimai su lenkiškomis *-sk-* tipo priesagomis yra tėvavardinės kilmės. Dalis jų gali būti skolinti ar suslavinti, o kiti vietoje atsiradę iš vietovardžių ar kaip kitaip susidarę (žr. Zinkevičius

1977: 57; Ragauskaitė 2005: 35; Čirūnaitė 2020: 290). Apslavintuose istoriniuose asmenvardžiuose dažnai rašomos ir slaviškos tėvavardinės priesagos *-ovič*, *-ovič*, bet manoma, kad lietuviai gyvojoje kalboje galėjo vartoti skirtingas lietuviškas patronimines priesagas (*-aitis*, *-ėnas*, *-(i)onis*, *-(i)ūnas*) (Maciejauskienė 1994: 25–30). Todėl šiame straipsnyje yra atkuriamos tik tokios XVIII a. kėdainiečių pavardės, kurios užfiksuotos su lietuviškais darybos formantais. Atkurtos asmenvardžių formos gretinamos su dabartinėmis lietuvių pavardėmis (dėl rekonstrukcijos principų dar žr. Ragauskaitė 2005: 61–65; 2021c: 6–7). Pirmoji asmenvardžių grupė yra žymiai didesnė. Joje 302 (89,88 % visų XVIII a. antroponimų) pavardės, kurios pateikiamos pagal priesagų produktyvumą:

-sk- tipo priesagos — 108 (32,15 %) pavardės, pvz.: 1764 *Jerzy Asiłowski* KAK₁₀ 87, 1794 *Jerzy Bialecki* KAK₂₄ 2v, 1759 *Uczciwy P(an) Ignacy Branski Majst(er) Kunsztu Krawieckiego* KAK₁₀ 7, 1764 *Michał Dąbrowski* KAK₁₀ 87, 1732 *Ucciwemu Janowi Dubinskiemu* naud. KAK₅ 2, 1761 *Ian Dunowski* KAK₁₀ 34, 1762 *Iozefem Gorfsewskim* įnag. KAK₁₀ 73, 1761 *Iozefem Grufzewskim* įnag. KAK₁₀ 48, 1733 *Andrzejem Gurskim* įnag. KAK₅ 21, 1714 *Kazimierz Jerczewski* KAK₃ 67, 1794 *Szymon Karczewski* KAK₂₄ 2v, 1780 *Wawrzyncowi Karpowskiemu* naud. KAK₂₀ 74, 1794 *Kazimierz Kobilewski* KAK₂₄ 1v, 1794 *Mateusz Kublicki* KAK₂₄ 2v, 1764 *Jan Kuczynski* KAK₁₀ 87, 1767 *Francifzek Kupczynski* KAK₁₅ 14, 1767 *Jan Macianowski* KAK₁₅ 14, 1733 z *Ucciw(ym) Michałem Maciunskim* įnag. KAK₅ 14, 1774 *Ignacemu Mezynskiemu* naud. KAK₁₇ 23, 1794 *Antoni Mieszkowski* KAK₂₄ 1v, 1794 *Kazimierz Miłaszewski* KAK₂₄ 2v, 1721 *Kazimierz Narmunfki* KAK₂ 58, 1794 *Ignacy Piesecki* KAK₂₄ 1v, 1759 *Uczciwy Ian Popławski* KAK₁₀ 3, 1794 *Kazimierz Pustowski* KAK₂₄ 1v, 1721 z *Michałem Rajewskim* įnag. KAK₄ 1, 1794 *Maciej Ramanowski* KAK₂₄ 1, 1794 *Józef Reżariski* KAK₂₄ 1, 1776 *Michał Rogowski* KAK₁₇ 184, 1777 *Jerzego Rucinskiego* kilm. KAK₁₇ 4v, 1764 *Ucciwemu Jozefo(wi) Rufzewskiemu Maystrowi Szewskiemu* naud. KAK₁₀ 85, 1794 *Stefan Sakowski* KAK₂₄ 2v, 1764 *Jan Saplinowski* KAK₁₀ 87, 1759 *Uczciwy Wawrzyniec Sielicki* KAK₁₀ 3, 1764 *Jan Sinicki* KAK₁₀ 87, 1764 *Jan Skaczkowski* KAK₁₀ 9, 1767 *Janem Stażewskim* įnag. KAK₁₅ 31, 1761 *Ierzy Strzałkowski* KAK₁₀ 50, 1764 *Jerzy Uscilowski* KAK₁₀ 87, 1733 z *Ucciwym Wawrzyncem Uscinowskim* įnag. KAK₅ 33, 1774 *Uczciwy Jerzy Wasilewski* KAK₁₇ 27, 1794 *Jan Wirzicki* KAK₂₄ 1v, 1774 *Jakubowi Wiszniewskiemu* naud. KAK₁₇ 23, 1794 *Jerzy Zalecki* KAK₂₄ 2v.

-*ewi*č (rašoma -(i)ewicz) — 101 pavardė (30,06 %), pvz.: 1762 *Ianowi Bakiewiczowi* *Maystrowi* *Kunsztu* *Garbarskiego* naud. KAK₁₀ 76, 1794 *Jakob Balcewicz* KAK₂₄ 2v, 1794 *Tomasz Baszkiewicz* KAK₂₄ 1, 1766 *Marcina Bortkiewiczza* kilm. KAK₁₀ 49, 1748 *Melcherem Bottkiewiczem* įnag. KAK₇ 337, 1778 *Tomafza Bowkiewiczza* *Radcy* kilm. KAK₁₈ 67, 1794 *Maciej Chodasewicz* KAK₂₄ 2v, 1708 *Pana Jerzego Dilewiczza* kilm. KAK₁ 98, 1759 *Francifzek Gaudzewicz* KAK₁₀ 8, 1732 *Janowi Geldzewiczowi* naud. KAK₅ 1, 1776 *Uczciwy Jerzy Jarusewicz* *Mayster* *Kunsztu* *Gancarskiego* KAK₁₇ 152, 1752 *Ławryn Jafiulewicz* KAK₂ 164, 1764 *Uczciwemu Szymanowi Jelewiczowi* *Cechmistrzowi* *Zarembackiemu* naud. KAK₁₀ 89, 1760 *Michałowi Kardefzowiczowi* naud. KAK₁₀ 27, 1762 *Uczciwy Ian Kafzkiewicz* KAK₁₀ 67, 1704 *Stephanie Kordaszewiczu* naud. KAK₃ 4v, 1704 *Adamowi Laucewiczowi* naud. KAK₃ 5, 1768 *Franc(iszkowi) Markiewiczowi* naud. KAK₁₅ 33, 1777 *Stanisławem Masandewiczem* įnag. KAK₁₉ 63, 1733 z *Uciwym Marcinem Matusewiczem* įnag. KAK₅ 26, 1794 *Bartłomiej Matuszewicz* KAK₂₄ 2v, 1733 *Marcinem Matuzewiczem* įnag. KAK₅ 21, 1781 *Uczciwy Piotr Mazurkiewicz* *Instygator* KAK₂₀ 83, 1775 z *Franciszkiem Morkiewiczem* įnag. KAK₁₇ 80, 1764 *Michał Pietkiewicz* KAK₁₀ 87, 1764 *Michał Pupkiewicz* KAK₁₀ 87, 1725 z *Ucfcwym Samuelem Rakiewiczem* įnag. KAK₄ 138, 1774 *Jerzemu Razulewiczowi* naud. KAK₁₇ 24, 1767 z *Symonem Sacewiczem* įnag. KAK₁₅ 32, 1761 *Kazimierz Stankiewicz* KAK₁₀ 57, 1762 *Iana Szarpilewiczza* kilm. KAK₁₀ 69, 1781 *Adama Sznurewiczza* kilm. KAK₂₀ 105, 1774 *Franciszkowi Urbaszewiczowi* naud. KAK₁₇ 24, 1794 *Józef Zienkiewicz* KAK₂₄ 1v.

-*owi*č (užrašymas varijuoja: -owicz, -owicz) — 64 (19,05 %) pavardės, pvz.: 1789 *Uczciwy Jerzy Adamowicz* *Mayster* *Kunsztu* *Ciesielskiego* KAK₂₁ 110v, 1794 *Marcin Astefowicz* KAK₂₄ 2v, 1794 *Maciej Bakanowicz* KAK₂₄ 2v, 1776 *Maciej Bochonowicz* KAK₁₇ 171, 1794 *Józef Cegowicz* KAK₂₄ 2, 1794 *Bartłomiej Deltowicz* KAK₂₄ 1, 1794 *Jan Gustowicz* KAK₂₄ 2v, 1789 *Uczciwego Macieia Jakowiczza* *Oyca* *Obyw(atela) Kieydan(skiego)* kilm. KAK₂₁ 109, 1752 *Ja Ławryn Jasulowicz* *Mieffzczanin* *Miasta* *Kieydan* KAK₂ 164, 1721 *Stanifława Judynowiczza* kilm. KAK₄ 1, 1761 *Antoni Kasparowicz* KAK₁₀ 40, 1777 *wawrzyniec Kazerowicz* *Obyw(atel) Kieydan(ski)* KAK₁₇ 215, 1761 *Sebestiana Kutowiczza* kilm. KAK₁₀ 43, 1770 *P(ana) Michała Kwerowiczza* *Lantwoyta* *Miasta* *Kieydan* kilm. KAK₁₅ 101, 1770 *Andrzeiem Lewanowiczem* įnag. KAK₁₅ 106, 1790 *Sławetny P(an) Michał* *Masondowicz* *Kupiec y Obywatel* *Miasta* *Kieydan* KAK₂₂ 155, 1794 *Józef Ramanowicz* KAK₂₄

1v, 1784 *Uzcziwy Jerzy Rozmysłowicz Obyw(atel) Kieydanski* KAK₂₂ 27, 1711 *Famatus Joannes Sangowicz Aptecarius Incola Cajodunensis* KAK₃ 22, 1714 *Joannes Symonowicz Notarius Juratus* KAK₃ 53, 1767 *Jan Szampałowicz* KAK₁₅ 14, 1774 *Kazimierzowi Szampeyłowiczowi* naud. KAK₁₇ 23, 1791 *Uzcziwego adama Sznurowicza Obyw(atela) Kieydan(skiego)* kilm. KAK₂₃ 15, 1760 *Iozeffem Walentyłowiczem* įnag. KAK₉ 276, 1789 <...> *Tadeusz Woyciechowicz Pasierzb Obywatele Kieydanscy* kilm. KAK₂₁ 102v, 1780 *Honesti Simonis Wolkowicz Incola Cajodun(ensis)* KAK₁₉ 86v, 1774 *Macieia Zlowbowicza* kilm. KAK₁₉ 4.

-(i)ūnas (perteikiama -(i)unas) — 8 pavardės (2,38 %), pvz.: **Bačeliūnas*: 1797 *Maciey Baczelunas Mayster* KAK₂₄ 123; 1797 *Ucz(cziwy) Michał Baczelunas Obyw(atel) Kieydan(ski)* KAK₂₄ 123. Tokios pavardės dabar nėra. Dėl *bačel-* plg. db. pvd. *Bačėlis* (LPŽ I 150); **Bečeliūnas*: 1777 *Szymona Becelunasa* kilm. KAK₁₉ 18. Šiandien tokia pavardė nežinoma. Dėl *bečel-* plg. db. pvd. *Bečėlis* (LPŽ I 218); **Grigaliūnas*: 1770 *Macieia Grigaluna Obywatele Kieydanskiego* kilm. KAK₁₅ 110; 1760 *wawrzyncowi Grygalunowi* naud. KAK₂₃ 6. Plg. db. pvd. *Grigaliūnas* (LPŽ I 711); **Krisčiūnas*: 1776 *Michał Krysciunas* KAK₁₇ 171; 1791 *Mathiæ Krisciunowi* <...> naud. KAK₂₃ 6. Plg. db. pvd. *Krisčiūnas* (LPŽ I 1079); **Pranckūnas*: 1723 *Stefana Pranckuna* kilm. KAK₄ 79v. Plg. db. pvd. *Pranckūnas* (LPŽ II 503).

-aitis (rašoma dvejetainai: -aytis, -aytys) — 7 pavardės (2,08 %) (dėl XVIII a. kėdainiečių lietuvių pavardžių slavinimo žr. Ragauskaitė 2021c: 8–9), pvz.: **Benaitis*: 1794 *Karol Benajtis* KAK₄ 1v. Plg. db. pvd. *Benaitis* (LPŽ I 229); **Kaplaitis*: 1716 *Kazimierz Kapłaytis* KAK₃ 75v. Dabar tokia pavardė nefunkcionuoja. Dėl *kapl-* plg. db. pvd. *Kapliáuskas, Kāplonas, Kaplūnas* (LPŽ I 916); **Kazeraitis*: 1777 *Stanisława Kazeraycia* kilm. KAK₁₇ 215. Šiuo metu tokios pavardės nėra. Dėl *kazer-* plg. db. pvd. *Kazeráuskas* (LPŽ I 957); **Matulaitis*: 1704 *D(omini) Francisci Matulaytys* KAK₃ 4. Plg. db. pvd. *Matuláitis* (LPŽ II 183); **Pauliukaitis*: 1714 *Uzcziwy Andrzej Paulukaytis* <...> *obywatele Miasta Kieydan* KAK₃ 35. Plg. db. pvd. *Pauliukáitis* (LPŽ II 410); **Stelmachaitis*: 1734 *z Ucciyym Marcinem Stelmachayciem* įnag. KAK₅ 32. Dabartiniame lietuvių vardyne tokia pavardė nežinoma. Dėl *stelmach-* plg. db. pvd. *Stelmokáitis* (LPŽ II 816); **Šimaitis*: 1704 *Jakub Szimaytis* <...> *Mieszczanie Miasta Kieydan* KAK₃ 4. Plg. db. pvd. *Šimáitis* (LPŽ II 928).

-eika (-eyko) — 7 pavardės (2,08 %): **Gedeika*: 1774 *Stanisław Gedeyko* KAK₁₀ 38; 1761 *Antoniemu Gedeykowi* naud. KAK 37; 1767 *Jana Giedeyki*

XVIII a. kėdainiečių pavardžių priesagų produktyvumas

Eil. Nr.	Priesagos (pagal abėcėlę)	Pavardžių skaičius	Procentai
1.	-aitis	7	2,08 %
2.	-eika	7	2,08 %
3.	-ėnas	6	1,79 %
4.	-evič	101	30,06 %
5.	-(i)onis	1	0,29 %
6.	-(i)ūnas	8	2,38 %
7.	-ovič	64	19,05 %
8.	-sk-	108	32,15 %

kilm. KAK₂ 332; 1785 *Maciej Giedeyko* KAK₂₁ 47; 1791 *Sławetnego P(ana) Marcina Gieydeyki* kilm. KAK₂₃ 9; 1774 *Bałtromieiowi Gieydekowi* naud. KAK₁₇ 23. Plg. db. pvd. *Gedeikà* (LPŽ I 639); **Rimdeika*: 1720 *Jan Rymdeyko Obywatele Miasta Kieydan* KAK 99. Plg. db. pvd. *Rimdeikà* (LPŽ 608).

-ėnas (-en, -enas) — 6 pavardės (1,79 %): **Lubėnas*: 1788 *Ja Bartłomiej Luben Mayster Kunsztu Kowalskiego y Obyw(atel) Kieydan(ski)* KAK₂₁ 82v; 1777 *Uzcziwi Jozeff Luben* KAK₁₈ 1; 1759 *Kazimierz Luben* KAK₁₀ 8; 1777 *Uzcziwy Stefan Luben* KAK₁₈ 2; 1764 *Jerzy Lubenas* KAK₁₀ 87; 1763 *Stanisławem Lubenem Protunc Piszczem* įnag. KAK₁₄ 23. Tokios pavardės dabar nėra. Dėl *lub-* plg. db. pvd. *Lūbas, Lubáuskas, Lubenskas, Lubickas, Lubỹs* (LPŽ II 109).

-(i)onis (-(i)onis) — 1 pavardė (0,29 %): **Matulionis*: 1762 *Stanisława Matulonia Obyw(atela) Kieydan(skiego)* kilm. KAK₁₀ 70. Plg. db. pvd. *Matuliónis* (LPŽ II 183). XVIII a. kėdainiečių darybos ypatumai apibendrinti 1 lentelėje.

Kita antrųjų antroponimų grupė yra nepatroniminės kilmės asmenvardžiai. Joje 34 (10,12 % antrųjų įvardijimų narių) pavardės, pvz.: **Danilka*: 1739 *Stanisława Danilki* <...> *obywatela Kieydanskiego* kilm. KAK₂ 97. Plg. db. pvd. *Danilka* (LPŽ I 456); **Dulis*, **Dulys*: 1704 *Pana Kazimierza Dula* kilm. KAK₃ 3. Plg. db. pvd. *Dūlis, Dulỹs* (LPŽ I 540); **Kostka*: 1774 *Jozeff Kostka* KAK₁₇ 27; 1784 *Uzcziwy Tomasz Kostko Mayster Kunsztu Krawieckiego* kilm. KAK₂₂ 10. Plg. db. pvd. *Kostkà* (LPŽ I 1056); **Nekrošius*: 1787 *Andrzej Niekrasz* KAK₂₂ 120; 1774 *Bałtromiejowi Niekraszowi* naud. KAK₁₇

23 — 1764 *Bartłomiej Niekrosz* KAK₁₀ 87. Plg. db. pvd. *Nekrōšius* (LPŽ II 316); **Talva*: 1723 *Andrzejem Tałwq* įnag. KAK₄ 58v. Plg. db. pvd. *Talvā* (LPŽ II 1013) ir kt.

Dėl trumpumo bei pasikartojančio aktų įrašų konteksto 26 (7,18 % visų XVIII a. vyrų įvardijimų) kėdainiečiai užfiksuoti tik pavarde, pvz.: 1795 *P(an)a Appanowicza Obyw(atela) Kieydan(skiego)* kilm. KAK₂₄ 23, 1777 *Bortkiewiczza* kilm. KAK₁₉ 4v, 1761 *pomieniony Branski* KAK₁₀ 53, 1777 *Butkiewiczza* kilm. KAK₁₉ 4v, 1761 *Uzcziwy Gqszewski* KAK₁₀ 52, 1759 *Pan Gradowski Burmistrz* KAK₁₀ 8, 1761 *pomieniony Ilewicz* KAK₁₅ 54, 1767 *Pana Jafzułowicza* kilm. KAK₁₅ 6, 1797 *P(ana) Kopczynskiego Ob(ywatela) Kieydan(skiego)* kilm. KAK₁₀ 128, 1764 *Kozłowski* KAK₁₀ 87, 1743 *Nieboszczyka Kwerowicza Burmistrza Obywatela* kilm. KAK₂ 103, 1774 *Micewiczowi* naud. KAK₁₇ 24, 1774 *Miscichowskim* įnag. KAK₁₇ 24, 1777 *Romanowskiego* kilm. KAK₁₉ 4v, 1761 *Pan Ruzzewski* KAK₁₀ 36, 1761 *P(anem) Stafzewskim* įnag. KAK₁₀ 42, 1774 *Styszkiewiczowi* naud. KAK₁₇ 23, 1774 *Pana Szczepowicza Radcy* kilm. KAK₁₇ 32, 1777 *Szyłańskiego* kilm. KAK₁₉ 4v, 1762 *P(ana) Tomkiewiczza* kilm. KAK₁₀ 66, 1767 *Panu Walentynowiczu* naud. KAK₁₅ 3, 1777 *Wierzbickiego* kilm. KAK₁₉ 4v, 1777 *Woykiewiczza* kilm. KAK₁₉ 4v, 1761 *Obzałowany Wołkowicz* KAK₁₀ 59.

Pateikti pavyzdžiai rodo, kad įvardijant miestiečius XVIII a. aktų knygoje, nebuvo siekiama nuoseklumo, vienodumo, pastovumo. Tam įtakos turėjo administracinių juridinių šaltinių specifika, polonizacijos procesas ir raštininkų požiūris į užrašomus antroponimus. Tai buvo būdinga visai to meto rašto kultūrai, perteikiant istorinius antroponimus. Kai kurios čia aptartos kėdainiečių įvardijimo ypatybės pastebėtos XVIII a. kauniečių ir vilniečių įvardijimo sistemoje. XVIII a. Vilniaus miesto gyventojai taip pat dažniausiai vadinti krikščioniškais vardais ir patroniminės ar nepatroniminės kilmės asmenvardžiais (Sinkevičiūtė, Račickaja 2014: 300–305; Sinkevičiūtė 2016: 225–240). Išnagrinėjus XVIII a. Kauno miestiečių vyrų užrašymus, buvo išskirti tokie pagrindiniai jų įvardijimo būdai: 1) vardas ir pavardė; 2) du vardai ir pavardė. Antrieji jų įvardijimų nariai (pavardės) atsirado iš vienokių ar kitokių antroponimų ir paveldėjo jų turėtas darybos ypatybes. Tai lietuvių senųjų dvikamienių asmenvardžiai, jų trumpiniai, pravardės, antroponimai, susidarę iš krikščioniškų vardų ar kilę iš slaviškų apeliatyvų (Ragauskaitė 2005: 33–39; 131–137). Aptarti XVIII a. kėdainiečių užrašymo savitumai apibendrinti 2 lentelėje.

Kėdainiečių vyrų įvardijimas XVIII a.

Eil. Nr.	Įvardijimo modelis	Įvardijimų skaičius	Procentai
1.	<i>Vienanaris</i>	26	7,18 %
2.	<i>Dvinaris</i>	336	92,82 %

Akivaizdu, kad slavinimas nevienodai paveikė kėdainiečių įvardijimus miesto administracinio pobūdžio dokumentuose ir bažnytiniuose šaltiniuose. Tai liudija 1752–1799 m. Kėdainių parapinės Šv. Jurgio bažnyčios krikšto įrašai. Šioje katalikų bažnyčioje savo vaikus krikštijo ne tik patys kėdainiečiai, bet ir iš aplinkinių kaimų suvažiuodavę valstiečiai. Dažniausiai jie buvo lietuviai. Buvo atrinkti tik tokie asmenų įvardijimai, kurie pažymėti nuoroda *Keydany*. Tai krikštatevių, kūdikių tėvų pavardės su lietuviškomis galūnėmis: **Gustas*: 1767 *Michael Gustas* <...> *Keydany* KK_{r1} 211. Plg. db. pvd. *Gūstas* (LPŽ I 748); **Žemaitis*: 1755 *Casimirus Zemaytis* <...> *Keydany* KK_{r1} 29. Plg. db. pvd. *Žemaitis* (LPŽ II 1322). Daugiausia pavardžių užfiksuota su lietuviškomis patroniminėmis priesagomis: *-aitis* (rašoma *-aytis*), *-(i)onis* (perteikiama *-(i)onis*), *-(i)ūnas* (*-(i)unas*), pvz.: **Brazionis*: 1755 *Michael Brazionis* <...> *Keydany* KK_{r1} 29. Plg. db. pvd. *Braziōnis* (LPŽ I 302); **Kriščiūnas*: 1796 *Mathia Kriščziunas* <...> *Keydany* KK_{r1} 480. Plg. db. pvd. *Kriščiūnas* (LPŽ I 1081); **Matijošaitis*: 1753 *Stanislaus Matioszaytis* <...> *Keydany* KK_{r1} 7. Plg. db. pvd. *Matijošaitis* (LPŽ II 180); **Matilionis*: 1795 *Mathei Matilonis* <...> *Keydany* KK_{r1} 475; 1756 *Petro Matylonis* <...> *Keydany* KK_{r1} 41. Plg. db. pvd. *Matiliōnis* (LPŽ II 180); **Plančiūnas*: 1760 *Simone Plancziunas* <...> *Keydany* KK_{r1} 93. Plg. db. pvd. *Plančiūnas* (LPŽ II 467) ir kt.

XVII–XVIII a. Kėdainių evangelikai reformatai puoselėjo lietuvių kalbos tradicijas. Radvilų miestas buvo žymus reformatų lietuviškumo centras Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Šiame mieste lietuviškos pamaldos, pradedant XVII a. trečiuoju dešimtmečiu su penkerių metų pertrauka (1682–1687 m.), vyko iki 1785 m. (Lukšaitė 1970: 15, 23). Sinodas rūpinosi, kad būtų skiriami lietuvių kalbą mokantys kunigai, kurie gyventų Kėdainiuose (Lukšaitė 2001: 10, 12). Tokios istorinės aplinkybės neturėjo tiesioginio poveikio užrašant lietuviškas pavardžių lytis istorijos dokumentuose, tačiau aiškiai parodo, kad lietuvių kalba buvo vartojama

XVII–XVIII a. miesto viešajame gyvenime. Šios lietuviškumo apraiškos šiek tiek atsispindėjo ir tirtuose rankraščiuose.

Išvados

1. Išnagrinėjus XVIII a. kėdainiečių vyrų užrašymus, nustatyta, kad jų įvardijimas įvairavo ir turėjo savo specifiką. Iš 362 XVIII a. istorijos šaltiniuose užfiksuotų užrašymų, 336 (92,82 %) yra perteikti dviem asmenvardžiais (vardu ir pavarde). Pirmieji dvinarių įvardijimų nariai yra 42 tradiciniai krikščioniški vardai. Likusieji 26 (7,18 %) kėdainiečiai dėl trumpumo paminėti vienu antroponimu.
2. XVIII a. prie pirmosios dvinario įvardijimo modelio antrųjų narių grupės priskirtos 302 (89,88 % visų antroponimų) pavardės, turinčios lietuviškas patronimines priesagas *-aitis*, *-ėnas*, *-(i)onis*, *-(i)ūnas*, priesagą *-eika*, slaviškas tėvavardines priesagas *-evič*, *-ovič* ir lenkiškas *-sk-* tipo priesagas. Antroje grupėje yra 34 (10,12 % XVIII a. antroponimų) pavardės. Šiuo laikotarpiu buvo populiariausios lenkiškos *-sk-* tipo priesagos (108, tai sudaro 32,15 %) ir slaviška tėvavardinė priesaga *-evič* (101, t. y. 30,06 %). Tam įtakos daugiausia turėjo asmenvardžių lenkinimas.
3. XVIII a. Kėdainiuose ilgi posėdžių, magistrato teismo protokolai buvo rašomi ranka, mažai turėta įvairių užrašymo formulių. Šiuose didelės apimties istorijos šaltiniuose vardai ir pavardės buvo tik teksto elementai. Tačiau galima teigti, kad kėdainiečių vyrų dvinaris įvardijimo tipas (vardu ir pavarde ar jos funkciją atliekančiu antroponimu) buvo įsigalėjęs to meto miesto istorijos dokumentuose.

Sutrumpinimai

db. — dabartinis, -ė
gal. — galininkas
įnag. — įnagininkas
kilm. — kilmininkas
naud. — naudininkas
plg. — palygink
pvd. — pavidė
v. — vardas

Istorijos šaltiniai

- KAK₁ = *Kėdainių aktų 1623–1806 m. knyga*. Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA). F. SA. B. 15360.
- KAK₂ = *Kėdainių aktų 1690–1775 m. knyga* [*Księga Aktowych Dokumentow Roku 1690 do Roku 1775*]. LVIA. F. SA. B. 15357.
- KAK₃ = *Kėdainių aktų 1704–1720 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15358.
- KAK₄ = *Kėdainių aktų 1721–1725 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15359.
- KAK₅ = *Kėdainių aktų 1732–1740 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15361.
- KAK₆ = *Kėdainių aktų 1732–1743 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15362.
- KAK₇ = *Kėdainių aktų 1744–1750 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15363.
- KAK₈ = *Kėdainių aktų 1750–1752 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15364.
- KAK₉ = *Kėdainių aktų 1750–1761 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15367.
- KAK₁₀ = *Kėdainių aktų 1750–1766 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15368.
- KAK₁₁ = *Kėdainių aktų 1753–1755 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15365.
- KAK₁₂ = *Kėdainių aktų 1756–1758 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15366.
- KAK₁₃ = *Kėdainių aktų 1762–1763 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15369.
- KAK₁₄ = *Kėdainių aktų 1763–1770 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15370.
- KAK₁₅ = *Kėdainių aktų 1767–1770 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15371.
- KAK₁₆ = *Kėdainių aktų 1771–1773 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15372.
- KAK₁₇ = *Kėdainių aktų 1774–1777 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15373.
- KAK₁₈ = *Kėdainių aktų 1777–1779 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15374.
- KAK₁₉ = *Kėdainių aktų 1777–1780 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15375.
- KAK₂₀ = *Kėdainių aktų 1779–1782 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15376.
- KAK₂₁ = *Kėdainių aktų 1782–1791 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15377.
- KAK₂₂ = *Kėdainių aktų 1783–1792 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15378.
- KAK₂₃ = *Kėdainių aktų 1791–1806 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15379.
- KAK₂₄ = *Kėdainių aktų 1794–1798 m. knyga*. LVIA. F. SA. B. 15380.
- KKr₁ = *Kėdainių Šv. Jurgio bažnyčios krikšto 1752–1799 m. registracijos knyga*. LVIA. F. 1424. Ap. 1. B. 1.

Literatūra

- Aukštikalnytė, Milda; Mickienė, Ilona. 2013. Vyrų įvardijimas XVIII a. pabaigoje: Kražių parapijos krikšto metrikų knyga. *Lituanistica* 59(3), 176–184.
- Biržiška, Vaclovas. 1987. *Lietuooos studentai užsienio universitetuose XIV–XVIII amžiais*. Chicago: Lituanistikos instituto leidykla.
- Čirūnaitė, Jūratė. 1999a. Baltiški LDK kariuomenės dokumentų antroponimai. *Darbai ir dienos* 10(19), 69–78.
- Čirūnaitė, Jūratė. 1999b. Nelietuviškų LDK teritorijų antroponimikono baltizmai XVI amžiuje. *Acta Baltica*, 12–18.

- Čirūnaitė, Jūratė. 2002. Bajorų pavadinimai — lietuvių pavardžių šaltinis. *Baltistica* 37(2), 343–352.
- Čirūnaitė, Jūratė. 2014. XVI a. vidurio Gardino pavieto asmenų vardynas. *Lituanistica* 60(1/95), 42–51.
- Čirūnaitė, Jūratė. 2018. Kauno pavieto bajorų įvardijimas 1528 metų LDK kariuomenės surašyme. *Respectus philologicus* 33(38), 68–82.
- Čirūnaitė, Jūratė. 2020. Gardino pavieto bajorų asmenvardžiai ir iš jų kilusios pavardės 1565 m. dokumente. *Lituanistica* 66(4), 288–301.
- Jablonskis, Konstantinas. 1979. *Istorija ir jos šaltiniai*. Vilnius: Mokslas.
- Jonikas, Petras. 1973. Lietuvos studentų pavardės XV–XVIII a. Europos universitetuose. *Lituanistikos darbai* 3, 201–216.
- Karpavičienė, Jolanta. 2001a. Moteris teisinėje Vilniaus ir Kauno kasdienoje XVI a. pirmoje pusėje: modernėjančio gyvenimo ženklai. *Lietuvos istorijos studijos* 9, 17–31.
- Karpavičienė, Jolanta. 2001b. „... Magdeburgo teisėje gerada turi dukrai tekti“: turtinė moters padėtis Vilniuje ir Kaune XVI a. pirmojoje pusėje. *Lituanistica* 3(47), 3–47.
- Karpavičienė, Jolanta. 2005. *Moteris Vilniuje ir Kaune XVI a. pirmoje pusėje: gyvenimo sumiestinimo Lietuvoje atodangos*. Vilnius: Versus aureus.
- Kiaupa, Zigmantas. 1998. Lietuvos miestų savivalda XIV–XVIII a. *Lietuvos heraldika* 1. Sud. Edmundas Rimša. Vilnius: Baltos lankos, 163–183.
- Lepszy, Kazimierz. 1953. *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*. Wrocław: Zakład imienia Ossolińskich—wydawnictwo.
- LPŽ I–II = *Lietuvių pavardžių žodynas* 1–2. Aut. Vitalija Maciejauskienė, Marija Razmukaitė, Aleksandras Vanagas. Ats. red. Aleksandras Vanagas. Vilnius: Mokslas, 1985–1989.
- Lukšaitė, Ingė. 1970. *Lietuvių kalba reformaciniame judėjime XVII a.* Vilnius: Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos institutas.
- Lukšaitė, Ingė. 2001. Knygos nobažnystės (1653) parengimo kultūrinė aplinka. „Knyga nobažnystės krikščioniškos“ (1653) — XVII a. *Lietuvos kultūros paminklas*. Red. Ingė Lukšaitė. Kėdainiai: Kėdainių krašto muziejus, 4–28.
- LVKŽ = *Lietuvių vardų kilmės žodynas*. Aut. Kazys Kuzavinis, Bronys Savukynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994.
- Maciejauskienė, Vitalija. 1994. *Lietuvių pavardės: raida ir kilmė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Mickienė, Ilona; Černiauskaitė, Aušra. 2014. Įvardijimai XIX amžiaus pradžioje: Telšių bažnyčios gimimo metrikų studija. *Lituanistica* 60(3), 168–179.
- Mickienė, Ilona; Petrūnaitytė, Jolanta. 2019. Vyrų įvardijimai Radviliškio Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčios 1786–1788 m. ir 1813–1814 m. krikšto metrikų knygoje. *Lituanistica* 65(3), 183–198.
- Ragauskaitė, Alma. 2005. *XVI–XVIII a. kauniečių asmenvardžiai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Ragauskaitė, Alma. 2016. Škotų pavardžių užrašymo tendencijos XVII–XVIII a. Kėdainių miesto istorijos šaltiniuose. *Acta Linguistica Lithuanica* 75, 45–67.

- Ragauskaitė, Alma. 2017a. Germaniškos kilmės kėdainiečių antroponimai XVII–XVIII a. Kėdainių miesto istorijos šaltiniuose. *Baltu filologija* 25(2), 111–128.
- Ragauskaitė, Alma. 2017b. Kėdainiečių (lietuvių, lenkų) pavardžių formavimosi tendencijos XVII–XVIII a. amžiuje. *Acta Linguistica Lithuanica* 77, 53–77.
- Ragauskaitė, Alma. 2018a. XVII a. kėdainiečių asmenvardžių darybos tendencijos. *Baltu filologija* 27, 101–118.
- Ragauskaitė, Alma. 2018b. The patterns of recording the names of German residents of Kėdainiai in the 19th century: introductory remarks. *Acta Baltico-Slavica* 42, 173–188.
- Ragauskaitė, Alma. 2019a. Joniškiečių vyrų asmenvardžių darybos tendencijos seniausioje Lietuvoje 1599–1621 m. Joniškio krikšto metrikų knygoje. *Acta Linguistica Lithuanica* 80, 177–194.
- Ragauskaitė, Alma. 2020. Kriščiūnų kilmės asmenvardžiai Lietuvoje seniausioje 1599–1621 m. Joniškio parapijos krikšto metrikų knygoje. *Baltu filologija* 29(1), 115–134.
- Ragauskaitė, Alma. 2021a. Tendencies of formation of anthroponyms of rural residents in the oldest Lithuanian parish register of Joniškis dated 1599–1621. *Onomástica desde América Latina* 2(3), 2–29.
- Ragauskaitė, Alma. 2021b. Naming System of Kėdainiai Women in Local Register Books of the 17–18th Centuries. *Onomástica desde América Latina* 2(4), 4–31.
- Ragauskaitė, Alma. 2021c. Lithuanian and Polish language contacts in the historical onomastics of Kėdainiai town of the seventeenth and eighteenth centuries. *Acta Baltico-Slavica* 45, 1–19.
- Ramonienė, Meilutė. 1986. Patroniminės kilmės pavardžių XVIII a. pabaigoje apžvalga. *Jaunųjų filologų darbai* 2, sud. Laima Grumadienė, Saulius Žukas. Vilnius: LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, 226–229.
- Ramonienė, Meilutė. 1987. XVIII a. pabaigos pravardinės kilmės pavardžių daryba. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 26: *Lietuvių kalbos sandaros tyrinėjimai*, 139–144.
- Salys, Antanas. 1983. Krištavardžiai. *Raštai 2: Tikriniai vardai*. Red. Petras Jonikas. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 26–43.
- Sinkevičiūtė, Daiva; Račickaja, Veslava. 2014. Lietuvių dvikamienių vardų kilmės asmenvardžiai ir jų kamienų užrašymo ypatybės Vilniaus naujųjų miestiečių ir laiduotojų 1661–1795 metų sąrašė. *Archivum Lithuanicum* 16, 295–322.
- Sinkevičiūtė, Daiva. 2016. Lietuvių dvikamienių vardų trumpinių kilmės asmenvardžiai ir jų kamienų užrašymo ypatybės Vilniaus naujųjų miestiečių ir laiduotojų 1661–1795 metų sąrašė. *Archivum Lithuanicum* 18, 221–254.
- Šinkūnas, Pelikšas. 1928. *Kėdainių miesto istorija*. Kaunas: „Spindulio“ bendrovės spaustuvė.
- Tyla, Antanas. 2000. Decemviratas arba *Tertio ordo communitatis* Kėdainių savivaldoje. *Lietuvos istorijos metraštis 1999*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 64–76.
- Tyla, Antanas. 2002. *Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai 3: Kėdainiai*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla.
- Tworek, Stanisław. 1966: Z dziejów kalwinizmu w Wielkim Księstwie Litewskim w XVIII w. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska* 21(8), 193–202.

- Tworek, Stanisław. 1969. Materiały do dziejów kalwinizmu w Wielkim Księstwie Litewskim w XVII wieku. *Odrodzenie i reformacja w Polsce* 14, 213–215.
- Vanagas, Aleksandras. 1982. *Mūsų vardai ir pavardės*. Vilnius: Mokslas.
- Wolff, Adam. 1957. Projekt instrukcji wydawniczej dla pisanych źródeł historycznych do połowy XVI wieku. *Studia źródłoznawcze* 1, 155–181.
- Zinkevičius, Zigmas. 1977. *Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje*. Vilnius: Mokslas.
- Zinkevičius, Zigmas. 2008. *Lietuvių asmenvardžiai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Žirgulis, Rimantas. 2002a. Three Hundred Years of Multiculturalism in Kėdainiai. *The Peoples of the Grand Duchy of Lithuania*. Ed. Grigorijus Potašenko. Vilnius: Aidai, 130–140.
- Žirgulis, Rimantas. 2002b. Škotų bendruomenė Kėdainiuose 1630–1750 m. *Lietuvos muziejų rinkiniai* 1, 23–27.
- Žirgulis, Rimantas. 2005a. Kėdainių žydų bendruomenė ir jos paveldas. *Žydų kultūros paveldas Lietuvoje*. Sud. Alfredas Jomantas. Vilnius: Savastis, 179–188.
- Žirgulis, Rimantas. 2005b. The Scottish Community in Kėdainiai c. 1630 – c. 1750. *Scottish Communities Abroad in the Early Modern Period*, eds. Alexia Grosjean, Steve Murdoch. Leiden: Brill, 225–247.

Alma Ragauskaitė

Baltų kalbų ir vardyno tyrimų centras

Lietuvių kalbos institutas

P. Vileišio g. 5, LT-10308, Vilnius, Lietuva

alma.ragauskaitė@lki.lt

ORCID: 0000-0001-5952-8027

KOPSAVILKUMS

Ķėdaiņu vīriešu dzimuma iedzīvotāju personvārdu pieraksta tendences 18. gadsimta Ķėdaiņu vēstures avotos

Alma RAGAUSKAITĒ

Rakstā aplūkota Ķėdaiņu pilsētas lietuviešu tautības vīriešu dzimuma iedzīvotāju personvārdu pieraksta sistēma 18. gs. avotos. Šajos dokumentos personvārdu pieraksts bija svārstīgs, taču tam bija arī noteiktas iezīmes. Tās bija atkarīgas no pierakstu konteksta, kas raksturīgs maģistrātā izskatītajām tiesu lietām, rakstvežu kompetences, pierakstos minēto indivīdu sociālā un ekonomiskā stāvokļa atšķirībām. Analizējot 362 18. gs. vīriešu dzimuma personas apzīmējošus pierakstus, atklājās visbiežāk sastopamais personvārdu pieraksta veids — divlocekļu apzīmējums ar vārdu un uzvārdu (336, t. i., 92,82 %). Pārējos 26 (7,18 %) gadījumos personas bija pierakstītas ar vienu personvārdu. Izpētot 18. gs. Ķėdaiņu iedzīvotāju uzvārdu darināšanu, noskaidrots, ka šajā laikā visproduktīvākie patronīmu piedēkļi bija slāviskie *-sk-* (108, t. i., 32,15 %) un *-evič* (101, t. i., 30,06 %). Ķėdaiņu Sv. Jura katoļu baznīcas 18. gs. kristību reģistrā lietoti arī autentiski lietuviski vīriešu uzvārdi. Tas liecina, ka Ķėdaiņos, kas Lietuvas Dižkunigaitijā bija reformātu lietuviskuma centrs, pilsētas sabiedriskajā dzīvē tika lietota arī lietuviešu valoda.

SUMMARY

Tendencies of Recording Kėdainiai Male Residents in 18th Century Historical Sources of Kėdainiai

Alma RAGAUSKAITĒ

The article describes the recording system of the Kėdainiai town male residents (Lithuanians). In the 18th century, their naming varied and had certain particularities. This was determined by the context of inscriptions particular to court cases tried at the magistrate, the competence of scribes, and differences in the social and economic status of individuals. The discussion of 362 male-indicating inscriptions of the 18th century resulted in the discovery of the most frequent naming method using two members, i.e., the first name and surname (336, i.e. 92.82 %). In the 18th century, 26 (7.18 %) remaining one-member inscriptions were counted. An investigation into the surname formation of Kėdainiai residents of the 18th century demonstrated that the most productive patronymic suffixes of the period were the Slavic *-sk-* (108, i.e. 32.15 %) and *-evič* (101, i.e., 30.06 %). This was noted in the 18th century register of christenings kept by St. George's Church of Kėdainiai Parish, which contains authentic male surnames. In the Grand Duchy of Lithuania, the town of Kėdainiai was the Reformist centre of Lithuanianness and the Lithuanian language was used in the public life of the town.